

Jæger-, fisker- og samlersamfund (fortælling 2)

TEKST 1

Strøby-graven (6-5000 f.v.t)

I 1986 fandt og frilagde arkæologer fra Køge Museum og Nationalmuseet en massegrav med 8 skeletter af jægere og samlere, der var jordfæstet i en og samme proces.

Kulturchef og arkæolog Kristoffer Buck Pedersen fortæller her nærmere om fundet:

<http://www.dm.dk/FagligUdvikling/FagOgForskning/KulturSprogOgKomm/MassegravStroebyEgede>

Se også denne 3D-visualisering af graven:

https://www.youtube.com/watch?v=R2woB4xFe_Q

Selve frilægningen af Strøby-graven er dokumenteret i denne videosekvens fra 1986: <https://www.youtube.com/watch?v=hghew2Ig-So>

TEKST 2

Sædvaneregler, varsler og fyndord fra en fangerkultur

I 1981 udgav den grønlandske præst og politiker Finn Lynge (1933-2014) bogen "Fugl og sæl – og menneskesjæl". Den rummede gamle sædvaneregler og forskellige slags mundheld, som hans far Kristoffer Lynge havde indsamlet rundt omkring i grønlandske bygder og på forskellige fangstpladser.

De følgende eksempler handler om svangerskab og fødsel, og de synes at repræsentere forestillinger, som præger mennesker, der ikke kender til – eller ikke har adgang til – moderne lægehjælp og hospitaler.

Når en kvinde bliver svanger for første gang, skal hun sendes ud efter vand ved solopgang, for at hun må få en søn.

En svanger kvinde, der hviler sig på en briks, må ikke have ansigtet vendt mod fodenden, såfremt hun vil undgå sædefødsel.

En svanger kvinde skal være den første til at gå ud af huset om morgenen, og idet hun går ud skal hun tage noget fejemøg i husgangen, kaste det ud og først derpå selv følge efter. Da vil barnet blive født hurtigt.

Hvis en svanger kvinde rækker ud efter maden, mens den er ved at koge, vil det barn, hun bærer på, få en bred næserod.

En svanger kvinde må ikke spise tarme, for at ikke det barn, hun bærer på, skal få navlestrengen viklet om halsen under fødslen.

En svanger kvinde må ikke spise af mellemfoden af sæl, for at ikke det barn hun bærer på, skal få et stort hoved.

En svanger kvinde må ikke spise af kødet fra en sæl, som man har krænget skindet af til brug som fangstblære.

En svanger kvinde må ikke spise for meget spæk, for så risikerer hun at få et muggent barn.

Hvis en svanger kvinde er tyvagtig, vil det barn hun bærer på meget ofte finde ådsler, når det bliver stort nok til at færdes omkring.

Når en svanger kvinde begynder at finde sin klædedragt for trang, skal hun ikke lægge den ud, for da vil det barn hun bærer på blot vokse sig så stort, at det ikke kan komme ud.

I et hus eller et telt, hvor der befinder sig en svanger kvinde, må intet barn nøjes med at stikke hovedet indenfor og straks efter vende om og gå, men det skal – også selv om det har travlt – komme helt ind og så først derefter gå ud igen, for ellers vil det barn der skal fødes gøre ligeså, vise sig ganske kort og forsvinde ind igen.

Hvis barslende kvinder har svært ved at gennemføre fødslen, skal skrævet splittes op på deres skindbukser, og de skal afholde sig fra kød af remmesæl, og slå deres hår ud. Så skal drengbørnene føres ind i rad og række for sig, og derefter pigebørnene. Barnet vil så lokkes af sine kønsfæller til at lade sig føde.

TEKST 3

“Hej menneske” (2009)

Forfatteren Merete Pryds Helle (født 1965) har i romanen “Hej Menneske” (2009) givet en fortættet og stærkt tidsforkortet fortælling om de store samfundsændringer, der indtraf i Mellemøsten mellem ca. år 10.000 og år 5.000 f.v.t.

Pryds Helle byggede sin roman på gravearbejde og feltstudier udført sammen med en gruppe danske arkæologer i Shkārat Msaied i Jordan. Og som romanfortæller viser MPH, at hun mestrer at bevæge sig fra det meget store historiske perspektiv til den

indlevende skildring af det helt menneskeligt nære, som det her kommer til udtryk i forestillingerne om kvinders forløsning og børns fødsel:

Mange kvinder dør i det, man umuligt kan kalde en barselsseng, det er en groft tilhugget planke med et hul forneden, så blod og fostervand kan løbe ned i jorden i et forsøg på at tilfredsstille jordens grådighed efter menneskekød. Nederst på planken er et groft tilhugget billede af Alazars ansigt, den ånd, der spiser fødende kvinders sjæle. På denne barselspanke er statistikken svær at beregne. Hvor mange fødende der har overlevet, hvor mange som har sprængt stemmebåndene i stykker, hvor mange der er døde. Det samme gælder børnene; hvor mange overlevende, hvor mange døde før fødslen, under, efter, hvor mange har manglet ilt, så de har måttet trille gennem tilværelsen i et langsomt, akvarieagtigt tempo. Statistikken må beregnes ud fra de overlevendes knogler, og det lader til, at har man først født et par børn og er sluppet levende fra det, er de sidste børn nemmere. Så mange børn får stenedertidens kvinder heller ikke.

Læs om udgravningslokaliteten Shkārat Msaied og de danske arkæologers arbejde dér: <http://videnskab.dk/kultur-samfund/danskere-finder-9000-ar-gamle-skeletter-med-makaber-historie>

Merete Pryds Helles arkæologiske studier bragte hende også til Göbekli tepe i det sydlige Tyrkiet. Netop dér udgravede den tysk-tyrkiske arkæolog Klaus Schmidt (1953-2014) gennem en længere årrække dele af det, han fortolkede som den første større og fælles helligdom for mange klaner og folk i Den frugtbare Halvmåne.

Med en datering til ca. år 10.000 f.v.t. taler vi nærmest om et teoretisk nybrud i forhold til de hidtil herskende teorier. Spørgsmål om hvornår og i hvilke typer af samfund mennesker fik råderum til at organisere og praktisere en omfattende arbejdsdeling blev omgjort. Det skete med afsæt i en fortolkning af fundene i Göbekli tepe, hvor det blev det sandsynliggjort, at samfund allerede forud for den egentlige overgang til et bondesamfund var i stand til at frigøre mange hårdtarbejdende individer fra at skulle brødføde sig selv.

Schmidts opdagelser åbnede følgelig for en stor diskussion blandt arkæologer om sammenhængen mellem og rækkefølgen i de store samfundsforandringer, vi sammenfatter i vores forestillinger om "landbrugsrevolutionen".

Det er i realiteten lidt som med hønen og ægget, når vi ser på den langstrakte og komplekse evolutionsproces, der fører i retning af bondeliv, bofasthed, (lands)bydannelse, domesticering af planter og dyr – og etablering af alle de større kulturelle, religiøse og politiske fælleskaber, der har med bondesamfund og organiserede stater at gøre.

Læs her om Göblekli tepe: <http://gobeklitepe.info/> **og/eller se dokumentarklip om Klaus Schmidt og Göbekli tepe her:**

<https://www.youtube.com/watch?v=YSINdNt8SgU>

<https://www.youtube.com/watch?v=3JdAJpo6Lxk>

Bondesamfund – i de tidlige mellemøstlige flodkulturer

TEKST 4

“Tag dig en hustru, mens du er ung, så at hun kan undfange en søn for dig, hun vil så føde for dig, mens du er ung.

Det er nyttigt at få børn, lykkelig den mand, hvis familie er talrig, han hilses ærbødigt på grund af sit afkom.

Formaning tillagt den egyptiske vezir Ptahhotep fra 5. dynasti, ca. 2400 f.Kr.

TEKST 5

Skolegang og uddannelse som kongevejen til et godt liv (ca. 2000 f.v.t)

I det såkaldt Gamle Rige i oldtidens Egypten fandtes en opbyggelig skolelitteratur. Den bestod af brugstekster beregnet på opdragelse af unge mænd, og ofte tjente teksterne også som forlæg for skriveøvelser i skolen. Her er et lille eksempel på, hvad en far meget gerne vil fortælle sin søn:

Bonden hylér evig og altid op med højere stemme end [...] fuglen. Han er træt midt i sumpene, for han er stedse i sine pjalter, og det går ham så godt, som det går en godt blandt løver. Pisker er slem ved ham, (og når han kommer til) sit hus om aftenen så har han ødelagt (?) sig selv undervejs.

Når væveren er i værkstedet, så har han det værre end en kvinde. For da hans knæ er mod hans mave, kan han ikke ånde. Spilder han tiden en dag uden at væve, så bliver han slået med halvtreds piskeslag. Han må altså give portneren penge for at lade ham gå ud i det fri.

Pilemageren, han udmatter sig fuldstændig ved at drage til et fremmed land. Det, der gives til hans æsel, er mere end byrderne på dets ryg, og det, der gives til folk på marken, som viser ham vej, er (også) meget. Når han til sit hus om aftenen, så har marschen ødelagt ham. (...)

Jeg skal også fortælle om fiskeren, for han har det værre end alle (andre) hverv, og der er ingen indtægter for ham i floden midt blandt krokodillerne. Hvis afregningens samlede beløb (?) bliver mindre, så jamrer han, men siger ikke: "Krokodillerne lurede", fordi frygten har gjort ham blind. Når han går på det farlige vand, så siger han: "Som Gud vil".

Se, der findes ikke nogen bestilling som leder undtagen Skriverens, for han er (selv) leder. Hvis du kan skrive, så er det nyttigt for dig og ikke de bestillinger, som jeg nu har foreholdt dig [...].

Se, det jeg gør undervejs mod syd til residensen, se, det gør jeg for din skyld. Een sag i skolen er nemlig mere nyttig end en evighed af modbydeligt arbejde.

TEKST 6

Af Hammurabis lov (ca. 1790 f.v.t.)

Hammurabis lov stammer fra Babylon og er en af de tidligste bevarede lovsamlinger. Teksten stod indhugget i en stele af basalt, som blev fundet af arkæologer i 1901 i det nuværende Iran.

129. Når nogens hustru bliver grebet i samleje med en anden mand, skal man binde dem sammen og kaste dem i floden. Når ægtemanden vil spare sin hustru, må kongen spare sin slave.

130. Når nogen tager med magt en anden mands hustru, der ikke har kendt nogen mand og endnu er boende i sin faders hus, og besover hende og bliver grebet deri, skal denne mand dræbes, men hustruen går fri.

[...]

138. Hvis en fri mand ønsker at blive skilt fra sin hustru, som ikke har født ham nogle sønner, så betaler han hende et beløb svarende til hendes brudepris, og han tilbagegiver hende den medgift, som hun bragte med fra sin fars hus. Derefter kan han blive skilt fra hende.

[...]

142. Når en hustru hader sin mand og siger til ham: "Du må ikke besidde mig", skal man undersøge hendes fortid, om hvad der er hendes fejl. Er hun økonomisk og uden dadel, men hendes husbond går ud og højlig tilsidesætter hende, har denne kvinde ikke nogen skyld. Hun må tage sin medgift og vende tilbage til sin faders hus.

143. Når hun ikke er dadelfri, går ud og ruinerer sit hus og forsømmer sin ægtemand, skal man kaste denne kvinde i vandet.

[...]

168. Hvis en fri mand ønsker at gøre sin søn arveløs og siger til dommerne: »Jeg vil gøre min søn arveløs«, så undersøger dommerne sagen, og hvis sønnen ikke har begået en alvorlig synd, der berettiger, at han kan gøres arveløs, så kan faderen ikke gøre sin søn arveløs.

TEKST 7

Mesopotamian Law and Homosexuality

Homosexuality is not mentioned in the Code of Hammurabi. But The Assyrian Laws of c. 1450-1250 BCE does seem to have a relevant provision. Source: H.W.F. Saggs, The Greatest That was Babylon, New York, 1962, p.212:

20. If a man has lain with his male friend and a charge is brought and proved against him, the same thing shall be done to him and he shall be made a eunuch.

<https://www.youtube.com/watch?v=W53Xr7UwJvw>

TEKST 8

De forelskedes dialog (1100-tallet f.v.t.)

Det følgende uddrag af to forelskede unges forestillede dialog er oversat ud fra Papyrus Chester Beatty I:

Den unge mand siger: "Den eneste ene, søsteren uden lige, skønnest af alle.

Hun er som den opgående morgenstjerne ved begyndelsen af et godt nyt år. Lysende klar og med strålende hud, hendes øjekast er skønne hendes læbers ord liflige – aldrig taler hun for meget – rank hals, blændende bryst, hår af ægte lapis lazuli. Armene kan male sig med guld, fingre som lotusknopper. Runde lænder, smal om livet, skøn er hendes gang, når hun vandrer frem over jorden, (og) fanger mit hjerte med sin vuggen. Alle mænd vender sig om for at se hende. Lykkelig han, som hun favner – han er den første blandt mænd – Når hun træder ud af sin dør, er det som solen, der bryder frem."

Den unge pige siger: "Mit hjerte banker hæftigt, når jeg tænker på min kærlighed til dig. Det hopper og danser. Det lader mig ikke vælge en kjortel – eller binde bæltet. Jeg kan ikke male mine øjne eller salve mig.

“Tøv ikke, gå derhen”, siger det til mig, hver gang jeg tænker på ham. Hjerte, spil mig ikke et puds. Hvorfor er du så tåbelig?

Stille! stille! så vil din elskede vende sig om efter dig – men også alle andre.

Lad ikke folk sladre om mig: “Pigen er fra forstanden af forelskelse.” Rolig, når du tænker på ham. Hjerte, skælv ikke.”

Den unge mand igen: “Syv dage har jeg ikke set min søster, sygdom har ramt mig. Mine lemmer er blytunge min krop har svigtet mig.

Når lægerne kommer til mig, kan deres midler ikke berolige mit hjerte, og de trolddomskyndige står hjælpeløse, de forstår jo ikke min sygdom.

Men ordene “Se, hun er her”, giver mig atter liv.

Hendes navn vil få mig til at stå op, bud fra hende ville vække mig.

Min søster er bedre end alle recepter, hun gør mere for mig end nogen medicin.

Hendes besøg er min amulet, når jeg ser hende, bliver jeg rask, når hun åbner sine øjne, er jeg ung igen. Hendes tale gør mig stærk, hendes favntag fordriver min sygdom. (Men) for syv dage siden forlod hun mig.”

TEKST 9

Forførende ord (1100-tallet f.v.t.)

Tekststykkerne “Kom til min hule” og “Spisetid” er forfattet eller nedskrevet af Nakht-Sobek, der var nekropolskriver, altså gravskriver, og en ret højtplaceret embedsmand:

Kom til min hule

Kom lynsnart til din søster
som en konges sendebud,
en, hvis herre har sat sig for,
at han straks vil høre hans budskab.
Alle stalde er til hans rådighed,
han har friske heste stående parat
og hans vogn bliver forspændt,
så snart den er standset.
Han får ingen hvile undervejs.
Da han har nået den elskedes hjem,
danser hans hjerte af glæde.

Kom lynsnart til din søster, som en gazelle,
der jager af sted gennem ørkenen, med skælvende ben og udmattede lemmer,
med angsten i kroppen.
Jægere bag den, hunde omkring den.

De ser den ikke for støv.
Den har fundet tilflugt i sivene
og gør floden til vej.

Måtte du komme til min hule
hurtigere end fire kys på hånden.
Når du søger din søsters kærlighed,
gi'r den gyldne (= *kærlighedsgudinden Hathor*) hende til dig,
du, min ven.

Spisetid

Spisetid: tid til at gå hjem?
Er du en mand, der følger sin mave?
Rejser du dig for at ta' tøj på?
Er lagnet på min seng ikke nok?
Går du, fordi du er sulten,
– eller er det tørst, der plager dig?
Tag mit bryst!
Det vil overvælde dig.

TEKST 10

From "The Magic Book", c. 1100 BC

Princess Ahura – A Tale of Ancient Egypt – from Eva March Tappan, ed., The World's Story: A History of the World in Story, Song and Art, Boston, 1914, Vol. III: Egypt, Africa, and Arabia:

We were the two children of the King Merneptah, and he loved us very much, for he had no others; and Naneferkaptah was in his palace as heir over all the land. And when we were grown, the king said to the queen, "I will marry Naneferkaptah to the daughter of a general, and Ahura to the son of another general." And the queen said, "No, he is the heir, let him marry his sister, like the heir of a king, none other is fit for him." And the king said, "That is not fair; they had better be married to the children of the general." And the queen said, "It is you who are not dealing rightly with me." And the king answered, "If I have no more than these two children, is it right that they should marry one another? I will marry Naneferkaptah to the daughter of an officer, and Ahura to the son of another officer. It has often been done so in our family."

And at a time when there was a great feast before the king, they came to fetch me to the feast. And I was very troubled, and did not behave as I used to do. And the king said to me, "Ahura, have you sent some one to me about this sorry matter, saying, "Let me be married to my elder brother?" I said to him, "Well, let me marry the son of an officer, and he marry the daughter of another officer, as it often happens so in our family." I laughed, and the king laughed. And the king told the steward of the palace, "Let them take Ahura to the house of Naneferkaptah tonight, and all kinds of good things with her." So they brought me as a wife to the house of Naneferkaptah; and the king ordered them to give me presents of silver and gold, and things from the palace.

And Naneferkaptah passed a happy time with me, and received all the presents from the palace; and we loved one another. And when I expected a child, they told the king, and he was most heartily glad; and he sent me many things, and a present of the best silver and gold and linen. And when the time came, I bore this little child that is before you. And they gave him the name of Merab, and registered him in the book of the "House of Life."

Bondesamfund – den antikke græske og romerske Middelhavsverden (fortælling 3)

TEKST 11

Sapfo: "Synet" (ca. 600 f.v.t.)

Sapfo (ca. 630-570 f.v.t.) levede og virkede på øen Lesbos i Ægæerhavet. Hun var en af antikkens mest kendte lyrikere.

Digtet er oversat – eller gendigtet – af Thøger Larsen i 1924:

Lykkerig, ja Guderne lig jeg finder
ham, du giver lov til at sidde nær dig,
vendt imod dig, lyttende til din Læbes
liflige Vellyd.

O – din længselvækkende hede Latter!
Hjertets Banken bæver mig gennem Barmen,
Naar mit Øje hastig din Skønhed møder,
sviger mit Mæle.

Tungen lammes brat, som en Pil, der knækkes,
lette Luer hen under Huden løber,
mine Øjne dummes, en Brænding koger

i mine Øren.
Sveden springer ud mig af alle Porer,
Kroppen ryster, og som et Græs jeg blegner.
Alt mit Ydre falmer, som havde Døden
rørt ved mit Hjerte.

TEKST 12

Safpo: Til Atthis (ca. 600 f.v.t.)

Safpo (ca. 630-570 f.v.t.) levede og virkede på øen Lesbos i Ægæerhavet. Hun var en af antikkens mest kendte lyrikere.

Digtet er oversat – eller gendigtet – af Thøger Larsen i 1924:

IX

1.

Atthis, jeg elskede dig engang
fjernt i en svunden Tid,
[dengang endnu jeg som Jomfru selv
stod i min fulde Blomst],
mens du mig syntes kun et Barn,
lille og lidet skøn.

2.

[Om Andromeda. Vistnok til Atthis]
Og hvilken skindklædt Bondepige dog
bestandig tænder op dit Sind, skønt ej hun
veed, hvordan den stakkels Pjaltedragt
bæres skal ved Anklerne.

3.

Eros, Lammeren, atter berører mig.
han, Uhyret, som bittersød bøjer mig,
ak, men Atthis, du hader at mindes mig,
mens du vender din Hu mod Andromeda.

TEKST 13

Plutarch: Af biografien om Lykurg (ca. år 100)

Lykurg var (sagn)konge og lovgiver i bystaten Sparta. Nogle forskere relaterer ham til 1000-tallet, andre til 700-tallet f.v.t.

Plutarch (ca. 45-120) er – den store tidsafstand til trods – en yderst central kilde til Lykurgs og den græske bystat Spartas historie og de værdier, der drev spartanerne:

Skrevne love gav Lykurg ikke, ja forbød dem endog. Det vigtigste og det, som mest befordrede en stats lyksalighed og dyd, troede han burde indprentes borgerne ved opdragelsen for på den måde at blive urokkelig og fast hos dem, da han anså den

fri vilje for et langt stærkere bånd på dyden end tvang. Hin gode vilje kunne kun bibringes de unge ved opdragelsen (...) Da han holdt opdragelsen for at være en lovgivers største og skønneste værk, begyndte han fra grunden af og rettede sin opmærksomhed på ægteskabet og børnenes fødsel ...

Han søgte at hærde de unge pigers legemer ved løb og brydning, ved diskos- og spydkast, for at den i et stærkt legeme avlede frugt des kraftfuldere kunne vokse og trives, og at mødrene selv med styrke kunne overvinde frugtsommeligheden og let udholde fødselssmerterne ...

Det tilkom ikke faderen at opdrage sit barn, men så snart det var født, måtte han bringe det hen til et sted, hvor de ældste sad samlede.

Disse undersøgte barnet; var det stærkt og velskabt, da befalede de, at det skulle opdrages, og anviste det en jordlod; var det derimod svagt og vanskabt, så lod de det straks kaste i et dybt hul i bjerget Taygetus, da man troede, at et barn, som ikke straks efter fødselen havde et stærkt og veldannet legeme, kun ville leve til byrde for sig selv og andre. Af den årsag vaskede konerne ikke børnene i vand, men i vin, for at prøve deres legemsbeskaffenhed; thi man siger, at epileptiske og ellers sygelige børn bliver afmægtige og besvimer ved dette vinbad, men at de sunde der-*imod* mere hærdes og styrkes derved.

Også ammerne viste megen omhyggelighed og kunst i at passe børnene. De opdrog dem uden at bruge svøb, for derved at gøre deres lemmer og hele væsen frit og utvungent. De vænnede børnene til ikke at ækles ved nogen spise, ikke være kræsne, ikke at være bange for at være i mørke eller alene, ikke være uartige, egensindige eller græde ...

Lykurg betroede ikke lakedæmoniernes børn til købte eller lejede hovmestre, ligesom det heller ikke var enhver tilladt at opdrage sin søn, som han ville: Lykurg tog selv mod alle børnene, når de var syv år gamle, inddelte dem i visse klasser, foreskrev dem alle samme love og samme levemåde og lod dem både lære sammen og lege sammen. Den, som udmærkede sig ved fin forstand og mod i striden, valgte han til at være forstander i klassen; på ham var de øvrige øjne rettede, hans befalinger adlød de, hans straf underkastede de sig villigt, så at hele opdragelsen bestod i lydighed. De gamle var gerne tilskuere ved børnenes lege og vakte ofte uenighed og strid blandt dem for til fulde at lære enhvers karakter at kende, hvorvidt han var modig eller trak sig tilbage i striden. Af videnskaberne lærte de kun det allernødvendigste; deres hele øvrige opdragelse gik ud på at lære dem at adlyde, at tåle ondt og vinde sejr. I den henseende blev deres øvelser med årene skærpede; de blev ragede på hovedet, de vænnedes til at gå med bare fødder og for det meste at lege nøgne. Når de blev tolv år gamle, gik de uden underkjortel og fik hele året igennem kun een kappe; de var gerne smudsige på kroppen og brugte aldrig bad eller salve, kun få dage i året undtagne, da de turde lade deres legemer nyde denne pleje. De sov sammen i visse afdelinger på strå, som de selv måtte hente, og som de tilberedte sig af nogle ved floden Eurotas voksende rør, hvis yderste spidser de afbrækkede med de blotte hænder uden nogen kniv. Om vinteren lagde de tidsler under sig og blandede dem med strået, da denne vækst ansås for at have en varmende kraft.

De gamle kom jævnlige i deres øvelsessale, var til stede ved deres kampe og deres bidende ordstrid, ikke som ligegyldige tilskuere, men som mænd, der på en måde anså sig for deres fædre, opdragere og forstandere ... Drengene valgte sig selv

klassevis den forstandigste og tapreste af de såkaldte eirener til forstander. En sådan eiren var tyve år gammel og anførte sine underordnede i kampen; hjemme brugte han dem til opvartere ved bordet; de største lod han bringe sig brænde, de mindre urter. Alt dette måtte de stjæle, nogle ved at liste sig over i haverne, andre ved at snige sig med snild varsomhed ind i mændenes spisesale. Blev nu en sådan greben, fik han prygl af en pisk, fordi han havde båret sig så dumt eller plumpt ad. De stjal også spisevarer, så meget de kunde komme over, og lærte derved behændigt at bedrage dem, som enten sovende eller skødesløst bevogtede disse; men den, som blev pågreben, måtte også undgælde med prygl og sult. Af den årsag var deres måltider så tarvelige, for at de selv skulle søge at afhjælpe det manglende og derved nødes til at være lige så dristige som snilde ...

I krigstiden var de unge for en stor del fritagne for den strenge tugt, hvori de ellers holdtes; man forhindrede dem ikke i at pynte deres hår, at pudse deres klæder og våben, og man så gerne, at de unge ligesom modige heste var vilde og fyrige til striden ... Deres øvelser var ikke så anstrengende i felten, levemåden overhovedet ikke så streng, og de behøvede ikke at aflægge så nøjagtigt regnskab, så at de var de eneste mennesker, for hvem krigen selv ligesom var en hvile i deres øvelser til krigen. Når den fjendtlige hær var stillet i slagorden, ofrede kongen en ged, lod alle kranse sig og befalede fløjtespilleren at spille; selv begyndte kongen at istemme den krigssang, der gav tegn til angrebet. Det var således virkelig både et højtideligt og et frygteligt syn at se dem komme marcherende efter fløjtsens takt, uden åbning i geledderne, uforfærdede, med rolig sagtomdighed under sang at gå faren i møde ...

Indtil den mandlige alder var de unge underkastede opdragelsestugten; thi ingen havde tilladelse til at leve, som han selv ville, men så vel i felten som i byen havde de en bestemt leve-måde, og enhver levede i den overbevisning, at han ikke tilhørte sig selv, men fædrelandet.

Overhovedet vænnede Lykurg sine borgere til hverken at ønske eller tro, at de levede for sig selv, men at de lig bierne måtte arbejde til fælles bedste, holde sig samlet sluttede omkring deres konge og af entusiasme og ærekærhed ligesom forglemme sig selv og opofre sig helt for fædrelandet.

TEKST 14

Everyday Life In Ancient Greece (2013)

This video was first presented in Museum of Cycladic Art in Athens (2013):

<https://www.youtube.com/watch?v=HFo9PRMQ7Dk>

TEKST 15

Sokrates om gode og dårlige elskere (ca. 360 f.v.t)

Forfatteren Xenofon (ca. 430-354 f.v.t) skrev i sit værk "Symposion" bl.a. om filosofen Sokrates, som han personligt havde kendt. "Symposion" betyder drikkelag, og når værket hedder, som det gør, synes forklaringen at være, at indtagelse af vin og indgående samtale – også om intime emner – også dengang var forbundne størrelser.

Udtalelsen i citatet er tillagt Sokrates (469-399 f.v.t.):

Men hvorfor skulle en dreng dog gengælde følelserne hos en, der kun fæster sig ved hans krop? Skulle det være fordi elskereren tildeler sig selv, hvad han higer efter, mens drengen får den dybeste foragt. Eller fordi han skjuler for drengens familie, sa godt han kan, hvad han er ude på at opnå med ham? Han bliver nemlig endnu mere foragtelig, hvis han ikke bruger tvang men forførelse. For en voldtægtsforbryder vil nemlig afsløre sig som den slyngel han er, forføreren derimod fordærver den forførtes sjæl.

TEKST 16

Om at holde hus (ca. 360 f.v.t.)

Forfatteren Xenofon (ca. 430-354 f.v.t) skrev i sit værk "Oikonomikos" om de sider af livet, der angik hus og husholdning. Her følger et uddrag fra VII, 3-5:

Det var formodentlig ikke alle familier, der havde råd til at holde deres pigebørn indespærret. Man kan let forestille sig, at fattige familier har måttet lade deres børn tage del i udendørs aktiviteter og — på landet — tage del i landhusholdningen.

Pigerne lærte af deres mødre og eventuelle tjenestepiger, hvorledes man skulle få en husholdning til at fungere. Det var det vigtigste element i pigeopdragelsen. Det er omdiskuteret, i hvilket omfang borgernes døtre lærte at læse og skrive. I mange kulturer, hvor kvinden i første række spiller en rolle i hjemmet, nægtes hende en viden, der rækker ud over de forhold, der klart har betydning for hjemmets opretholdelse, for eksempel børnepasning og forarbejdning af tøj. Sådan var det også i Athen, hvor kvinden blev opdraget til hjemlige sysler, hvorimod intellektualitet var noget, der kendetegnede kurtisanerne, de såkaldte hetærer; det var sådanne kvinder, der var vidende, ofte ligeså vidende som deres elskere.

Sportsudøvelse var et vigtigt element i borgersønnernes socialisering. De fik megen fysisk træning, der kunne munde ud i konkurrencer og lege. Lignende fysiske aktiviteter blev ikke udøvet af størstedelen af Hellas' kvinder. En undtagelse var Sparta, som var kendt for sine veltrænede og sunde kvinder, der dyrkede sport og overlod husarbejdet til slaver. Det var et led i børneplanlægningspolitikken, for spartanerne mente, at sunde piger gav fødedygtige kvinder.

TEKST 17

“Vi har kurtisaner for fornøjelsens skyld, konkubiner for vores daglige behov, og hustruer til at give os legitime børn og til at være trofaste vogtere over familiekulden”.

Demosthenes, taler og statsmand (384-322 f.v.t.)

TEKST 18

Platon: Om mennesket og Eros (ca. 385 f.v.t)

Filosoffen Platon (427-347) anvendte i lighed med Xenofon også drikkelaget eller drikkegildet som en ramme, der gav frirum til samtale og filosofien. Det følgende tekststykke stammer fra Platons “Symposion”:

“Men først må I have besked om menneskets natur, og hvordan det er gået med den. I gamle dage var vi nemlig ikke indrettet sådan som vi er nu; det var noget helt andet! For det første var der tre køn, ikke som nu to: hankøn og hunnkøn, men der var også et tredje, der var fælles for begge, men som nu er forsvundet, så vi kun har navnet tilbage. Det var et særligt kvinde-mands-køn man havde dengang, der både i art og benævnelse var fælles om mandlige og kvindelige træk; det eksisterer ikke mere, bortset fra navnet, som ikke har nogen særlig god klang. For det andet havde alle mennesker en helt rund krop med ryg og sider i ring, og de havde fire hænder og lige så mange ben som hænder, og to fuldstændig ens ansigter på en cylinderformet hals, og til de to ansigter, der vendte hver sin vej, hørte der kun eet hovede med fire ører. De havde også to sæt kønsdele og var iøvrigt udstyret, som man kan forestille sig af dét jeg har sagt. De gik oprejst ligesom nu og bevægede sig i den ene eller anden retning efter forgødtbefindende, og når de fik lyst til at løbe hurtigt, gjorde de nøjagtigt som badutspringerne nuomdage, der smækker benene lige i vejret og slår den ene vejrmølle efter den anden; sådan kunne de sætte af med alle otte lemmer og hvirvle afsted som et hjul!”

Platon fortæller videre, at Zeus kløvede disse trekønnede i to og at mænd og kvinder ideelt set stræber efter at genfinde sin anden halvdel:

Alle de mænd der er skåret fra en helhed som oprindeligt var en kvindemand, er følgelig kvindekære, og til denne kategori hører de fleste forførelse og horkarle ligesom de mandglade kvinder og de rene skøger. Men de kvinder som er skåret fra en hel kvinde, de er ikke særligt interesserede i mænd, men søger snarere selskab med andre kvinder, og til denne kategori hører alle af ‘veninde’-typen. De mænd som er dele af en oprindelig mand, søger hankønnet, og så længe de endnu kun er drenge, elsker de naturligvis de voksne mænd, fordi de selv er brudstykker af egentlige mænd, og de kan lide at lægge sig hos mændene og omfavne dem, og i

virkeligheden er den type drenge og unge mænd de allerbedste, fordi de har en heltigennem mandig natur. Der er nok dem der vil påstå at de er frække og skamløse, men de har ikke ret. Det er slet ikke fordi de er frække, at de gør sådan; det er i virkeligheden et udtryk for mod og manddom, for ikke at sige mandhaftighed, når de synes bedst om deres egne lige. Det fremgår også meget klart af det faktum, at det kun er den slags unge mænd der, når de bliver voksne, tager del i det politiske liv. Når de selv er fuldmodne, forelsker de sig i en dreng, og hvis de gifter sig og sætter børn i verden sker det ikke af naturlig tilbøjelighed, men fordi de tvinges dertil af de gældende love. Personligt er det dem nok at leve med hinanden uden giftermål.

Et menneske af den slags vil derfor altid være tilbøjelig til at forelske sig i drenge, og omvendt være glad for sin elsker, fordi han sætter pris på dét der er beslægtet med ham selv. Men hvis det så ovenikøbet går sådan at denne drenge elsker, eller hvem det ellers drejer sig om, træffer sammen netop med sin egen halvpart, så er det helt utroligt som de gribes af venskab og forelskelse og følelsen af at høre sammen, så de næsten ikke er til at skille ad med deres gode vilje bare et øjeblik. Det er den slags mennesker der kan blive sammen hele livet igennem, uden at de ville være i stand til at sige hvad det egentlig er, de vil opnå af hinanden... vor oprindelige natur var, som jeg har skildret, nemlig en virkelig helhed. Denne higen og jagen efter helheden er det vi giver navnet Eros.”

TEKST 19

Aristoteles om “han” og “hun” (300-tallet f.v.t.)

Aristoteles (384-322 f.v.t.) beskæftigede sig som filosof, videnskabsmand og lærer med stort set alle de emner og kundskabsområder, der blev dyrket i antikken. Derfor kan det ikke undre, at han også har iagttaget og filosoferet over kønsforhold og kønsforskelle:

Inden for alle de arter, hvor der er hunkøn og hankøn, har naturen ladet hunnernes karakter adskille sig fra hannernes på omtrent samme måde. Tydeligst skinner det igennem hos menneskene samt hos dyr af en vis størrelse og hos de firefodede dyr, som føder levende unger. For hunnerne er blødere af karakter, hurtigere at tæmme, mere kælnede og mere modtagelige for dressur. For eksempel har de lakonske hunnhunde et bedre gemyt end hanhundene. De molossiske hunde adskiller sig, hvad jagtegenskaber angår, ikke fra andre hunde, men som hyrdehunde skiller de sig ud både ved deres størrelse og ved deres mod over for vilde dyr. Men krydsninger mellem de to racer skiller sig ud ved deres mod og deres udholdenhed, altså krydsninger mellem molossiske hunde og lakonske.

Alle hunner er mindre modige end hannerne, bortset fra bjørne og pantere. Her synes hunnen at være den modigste. Men inden for de andre arter er hunnerne blødere, mere ondskabsfulde, mindre ligetil, mere ubesindige og mere

omhyggelige med at opfostre ungerne. Hannerne er omvendt mere modige, mere vilde, mere ligetil og mindre lumske. Der er spor af disse karaktertræk hos alle så at sige, men de træder mere frem hos dem, som har mere karakter, og mest hos mennesket. For menneskets natur er fuldendt, så at også disse træk er tydeligere her. Det er netop derfor, kvinden har mere medlidenhedsfølelse end manden og er mere tilbøjelig til at græde meget, ligesom hun er mere misundelig og kværulerende, har større hang til at rakke ned på folk og til at slå. Kvinden er også mere deprimeret end manden og mere modløs, mere ublu og tilbøjelig til at lyve. Hun er lettere at narre og har en længere hukommelse. Så ligger hun også mere vågen og er mere tilbageholdende. I det hele taget er kvinden mindre tilbøjelig til at foretage sig noget end manden, og så behøver hun mindre at spise.

Hannen derimod er mere rede til at komme til undsætning og, som sagt, mere modig end hunnen, for blandt havets bløddyr kommer hanblæksprutten hunnen til undsætning, når hun bliver ramt af treforken, mens hunnen flygter, når det er hannen, som er ramt.

Også ægtemanden har ret til at dræbe sin hustrus elsker, men i modsætning til hendes far med visse indskrænkninger: for i denne lov bestemmes det, at ægtemanden skal have lov til at dræbe den elsker, han griber på fersk gerning i sit eget hus (altså ikke i hans svigerfaders) sammen med sin kone. Han må dog kun dræbe” den pågrebne, hvis denne er ruffer eller udøver skuespillerfaget, hvis han arbejder som danser eller sanger, eller hvis han er dømt ved en kriminaldomstol og ikke er blevet rehabiliteret, hvis han er frigiven og har tilhørt ægtemanden eller hustruen, deres forældre eller en søn eller datter af familien... eller hvis han er slave. Endvidere foreskrives der, at den ægtemand, der dræber en elsker, der tilhører en af disse klasser, uden ophold skal forstøde sin kone.

TEKST 20

Aristoteles: On a Good Wife (c. 330 BC)

Source: Aristotle, The Politics & Economics of Aristotle, Edward English Walford & John Gillies, London, 1908:

A good wife should be the mistress of her home, having under her care all that is within it, according to the rules we have laid down. She should allow none to enter without her husband's knowledge, dreading above all things the gossip of gadding women, which tends to poison the soul. She alone should have knowledge of what happens within. She must exercise control of the money spent on such festivities as her husband has approved---keeping, moreover, within the limit set by law upon expenditure, dress, and ornament---and remembering that beauty depends not on costliness of raiment. Nor does abundance of gold so conduce to the praise of a woman as self-control in all that she does. This, then, is the province over which a woman should be minded to bear an orderly rule; for it seems not fitting that a

man should know all that passes within the house. But in all other matters, let it be her aim to obey her husband; giving no heed to public affairs, nor having any part in arranging the marriages of her children. Rather, when the time shall come to give or receive in marriage sons or daughters, let her then hearken to her husband in all respects, and agreeing with him obey his wishes. It is fitting that a woman of a well-ordered life should consider that her husband's wishes are as laws appointed for her by divine will, along with the marriage state and the fortune she shares. If she endures them with patience and gentleness, she will rule her home with ease; otherwise, not so easily. Therefore not only when her husband is in prosperity and good report must she be in agreement with him, and to render him the service he wills, but also in times of adversity. If, through sickness or fault of judgement, his good fortune fails, then must she show her quality, encouraging him ever with words of cheer and yielding him obedience in all fitting ways---only let her do nothing base or unworthy. Let her refrain from all complaint, nor charge him with the wrong, but rather attribute everything of this kind to sickness or ignorance or accidental errors. Therefore, she will serve him more assiduously than if she had been a slave bought and taken home. For he has indeed bought her with a great price--with partnership in his life and in the procreation of children... Let her bethink herself how Alcestis would never have attained such renown nor Penelope have deserved all the high praises bestowed on her had not their husbands known adversity. To find partners in prosperity is easy enough; but only the best women are ready to share in adversity. Such then is the pattern of the rules and ways of living which a good wife will observe. And the rules which a good husband will follow in treatment of his wife will be similar; seeing that she has entered his home like a suppliant from without, and is pledged to be the partner of his life and parenthood; and that the offspring she leaves behind her will bear the names of their parents, her name as well as his. And what could be more divine than this, or more desired by a man of sound mind, than to beget by a noble and honored wife children who shall be the most loyal supporters and discreet guardians of their parents in old age, and the preservers of the whole house? Rightly reared by father and mother, children will grow up virtuous, as those who have treated them piously and righteously deserve that they should; but parents who observe not these precepts will be losers thereby. For unless parents have given their children an example how to live, the children in their turn will be able to offer a fair and specious excuse for undutifulness. Such parents will risk being rejected by their offspring for their evil lives, and thus bring destruction upon their own heads. Therefore his wife's training should be the object of a man's unstinting care; that so far as is possible their children may spring from the noblest of stock. For it is only by this means that each mortal, successively produced, participates in immortality; and that petitions and prayers continue to be offered to ancestral gods. So that he who thinks lightly of this would seem also to be slighting the gods. For their sake then, in whose presence he offered sacrifice and led his wife home, promising to honor her far above all others saving his parents, a man must have care for wife and children. Now a virtuous wife is best honored when she sees that her husband is faithful to her, and has no preference for another woman; but

before all others loves and trusts her and holds her as his own. And so much the more will the woman seek to be what he accounts her. If she perceives that her husband's affection for her is faithful and righteous, she too will be faithful and righteous towards him. Therefore it befits not a man of sound mind to bestow his person promiscuously, or have random intercourse with women; for otherwise the base-born will share in the rights of his lawful children, and his wife will be robbed of her honor due, and shame be attached to his sons. And it is fitting that he should approach his wife in honor, full of self-restraint and awe; and in his conversation with her, should use only the words of a right-minded man, suggesting only such acts as are themselves lawful and honorable. And if through ignorance she has done wrong, he should advise her of it in a courteous and modest manner. For of fear there are two kinds. The fear which virtuous and honorable sons feel towards their fathers, and loyal citizens towards right-minded rulers, has for its companions reverence and modesty; but the other kind, felt by slaves for masters and by subjects for despots who treat them with injustice and wrong, is associated with hostility and hatred. By choosing the better of all these alternatives a husband should secure the agreement, loyalty, and devotion of his wife, so that whether he himself is present or not, there may be no difference in her attitude towards him, since she realizes that they are alike guardians of the common interests; and so when he is away she may feel that to her no man is kinder or more virtuous or more truly hers than her own husband. And if the husband learns first to master himself, he will thereby become his wife's best guide in all the affairs of life, and will teach her to follow his example.

TEKST 21

Ægteskabsregler iflg. Romerretten

Digesta er lovbøger, som romerne skrev, anvendte og holdt vedlige. De udgør grundlaget for, at romerretten endnu i dag udgør en integreret del af det juridiske fundament under de moderne vestlige samfund.

Her følger et lille udvalg af de lovbestemmelser om ægteskab, der efterhånden blev til som udtryk for en slags lovgivningsmæssig knopskydning på et tidligt etableret retsgrundlag:

“Ægteskabet er en forening mellem en mand og en kvinde og et fællesskab, der angår hele tilværelsen og både involverer den guddommelige og den menneskelige ret” (Digesta 23,2,1).

“Et simuleret ægteskab er uden virkning.” (Digesta 23,2,30).

“Det er den ægteskabelige hengivenhed, som skaber ægteskabet”. (Digesta 24,1,32,13).

“En forlovelse indgås ligesom et bryllup ved samtykke. Og derfor bør ligesom ved et ægteskab også ved en forlovelse *filia familias* erklære sig enig.” (Digesta 23,1,11).

“En pige, der er blevet gift før hun er 12 år, skal ikke regnes for gift, førend hun har nået den alder, mens hun lever hos sin mand.” (Digesta 23,2,4).

“Men hvis hun ikke decideret modsætter sig faderens vilje, forstås det som om, hun samtykker. Men datterens frihed til at have en mening, der afviger fra faderens, tillades kun, hvis faderen har udvalgt hende en forlovet, som er hende uværdig på grund af en dårlig moral eller karakter.” (Digesta 23,1,12).

“Man kan ikke tvinge en *filius familias* til at gifte sig.” (Digesta 23,2,21).

“Hvis han, tvunget af faderen, har giftet sig med en hustru, som han ikke havde giftet sig med, hvis det var gået efter hans egen vilje, gælder ægteskabet dog alligevel som om det ikke var indgået mellem uvillige: Det ser jo ud som om, at han har villet det.” (Digesta 23,2,22).

“En *pationus* kan ikke gifte sig med en frigiven kvinde mod hendes vilje... Dette gælder dog ikke, hvis patronen har frigivet hende for at gifte sig med hende.” (Digesta 23,2,28-29).

TEKST 22

Uddrag af kejser Augustus' lovgivning om ægteskab og utroskab (17 f.v.t.)

Augustus, den første romerske kejser, sad på magten fra 31 f.v.t. til år 14. Han førte en stram moralpolitik, som det bl.a. kom til udtryk i Lex Iulia de adulterius coercendis – efter Corpus juris civilis, Digesta 48,5,25:

Den, der holder en fri kvinde for at have seksuel omgang med hende og ikke for at have hende som hustru, begår stuprum. Konkubiner er naturligvis undtaget. Adulterium (= ægteskabsbrud, *hor*) begås med en gift kvinde. Stuprum (= *utugt, hor*) begås med en ugift kvinde, en jomfru eller en ung mand.

TEKST 23

Ovid: Af “Elskovskunsten” (1. århundrede f.v.t.)

Ovid eller Publius Ovidius Naso levede fra år 43 f.v.t. til år 17. Hans forfatterskab var bredt i den forstand, at han skrev i mange genrer. Mest kendte er hans gendigtende fortolkninger af det antikke mytestof i “Metamorfoser”, hans kærlighedspoesi samt “Elskovskunsten”. Uddraget her stammer fra en ældre oversættelse af det sidtnævnte

værks anden bog. I den nyeste udgivne oversættelse til dansk udstyrer oversætteren "Elskovskunsten" med undertitlen "Håndbog i hor".

Yngling, nyttig er hin, ja selv en senere Alder!
Det er en Mark, som bør sås, thi den vil lønne dig rigt!
Lige så længe din Alder og Kraft gør det muligt, så brug dig!
Tidsnok med krumbøjet Ryg lister din Alderdom hid.
Havene pløj med din Køl eller Markernes Muld med dit Plovjern,
Løft i din krigsvante Hånd Våbnenes blodige Tegn,
eller til Pigerne skænk dine Lænders Kræfter og Evner;
der går i Felten man og, stræber mod Rigdom og Sejr.
Husk, at den ældre langt mere i Elskovslegen er kyndig.
Øvelsen har hun, og den er det som Mesteren gør.
Hun med den fineste Smag afbøder Alderens Skader,
vogter sig vel, at hun ej som »Morlille« ser ud.
Hun, om du vil, paa Tusindfold Vis dig lærer at favnes,
aldrig paa Billeder sås Mage til vekslende Kunst.
Vellystens Glød hos dem skal aldrig fremlokkes kunstigt:
Mand og Kvinde bør ens frydes i Elskovens Stund.
Mig er et Favntag imod, som ej begge Befrielsen skænker
(derfor kun lidet en Drengs Elskov mig fylder med Lyst).
Hende jeg hader, som kun, fordi hun det skal, vil mig favne,
og som ufølsom og tør tænker paa Husflid imens.
Vellyst, som gives af Pligt, vil ej jeg byde min Velkomst.
aldrig en Pige til mig ofre sin Elskov af Pligt!
Glæde jeg føler, når blidt hun mig hvisker, hvor saligt hun gløder;
og når hun beder mig ømt, at jeg ej stormer saa vildt.
Ja, lad mig se, hvor min Elskte beruset øjnene lukker,
hviskende mat, at nu længe hun røres ej vil.
Slige Glæder Naturen den første Ungdom har nægtet,
først når af Lustrer man syv bag sig har lagt, man den naar.
I, som har Hast, drik nypersset Vin, men lad mig få den gamle,
Fædrene lagrede ned fjernt i en henrunden Tid!

TEKST 24

Martial: Om frugterne af en fri tilgang til sex (1. århundrede)

Digteren Martial (ca. 40-104) kom til Rom fra Spanien som ung. Mange af hans digte er lagt an på at behage kejseren og andre højtstående personer. Men det hindrede ikke Martial i også at skrive satirer og digte, der kredsede seksuelle temaer.

Ved Marulla er du, Cinna, blevet far til syv,
dog ikke egne børn: for ingen af den flok
er søn af enten dig, din nabo eller ven,
men undfanget på briks og måtte røber de
med deres ansigtstræk din kones umoral.

Den maurer (= nordafrikaner) her, som stjærver rundt med krøllet hår,
bevidner klart, at han er kokken Santras afkom.
Men han der med sin braktud og de tykke læber
er brydermester Pannychos i eget billede.

Hvem kan vel overse, som kender bager Damas
med de betændte øjne, at nummer tre er hans?

Den fjerde – sjofel mine i det blege fjæs –
blev født dig takket være yndlingen Lygdus:
misbrug blot din søn, hvis du far lyst: det er i orden!

Men han her med det spidse hoved, lange ører,
der vifter hid og did på æslets maner,
hvem vil vel nægte, han er søn af narren Cyrta?

To søstre – en er mørk og en er ræverød –
er fløjtespiller Crotus' og forvalter Carpus'.
Du ville nu have flokken fuld af slaveunger,
hvis ikke Coresus og Dindymus var kastret!

En hustru ønsker Qurinalis ej at tage,
men da han vil have sønner, fandt han dog en udvej
til at nå sit mål: han boller med slavinderne
og fylder hus og landsted helt med ridderslaver
af egen avl! En sand familiefar er han.

TEKST 25

Mary Beard: Sex in Ancient Rome – Behind the Tales of Wild Eroticism, a Different Truth (2016)

*Mary Beard (født 1955) er professor i antikkens historie ved Universitetet i
Cambridge. Her fortæller hun om sex i Romerriget – i magtens cirkler:*

<https://www.youtube.com/watch?v=RmTZLL48SxY>

TEKST 26

Plinius den Yngre: "Om min hustru"

Plinius den Yngre (ca. 62-113) var en rig og yderst veluddannet romersk politiker og forfatter. Calpurnia Hispulla, som brevet er stilet til, var tante til brevskriverens kone.

Til Calpurnia Hispulla.

Du er jo et mønster på trofasthed og holdt lige så meget af din fortræffelige bror [: Plinius' nyligt afdøde svigerfar], som han af mig, og du elsker hans datter, som var hun din egen, og du virkelig gør ikke bare en fasters, men også den fars følelser, hun mistede; derfor er jeg ikke i tvivl om, at det vil være dig en stor glæde at høre, at hun viser sig at gøre sin far, dig og sin bedstefar ære.

Hun er meget intelligent og en dygtig husmor. Hun elsker mig, og det viser hendes rene sind. Hertil kommer en interesse for litteratur, som hun har fattet af lutter kærlighed til mig. Hun ejer mine småting, læser dem tit, ja lærer dem udenad. Hvor er hun nervøs, når jeg skal optræde for retten, og hvor er hun glad, når jeg har overstået det! Hun sætter folk til at fortælle hende, hvilket bifald og hvilken applaus jeg vækker, og hvordan sagen lykkes for mig. Og hvis det sker, at jeg holder en oplæsning, sidder hun bag et forhæng i nærheden og indsuger spændt lyttende mit bifald. Hun synger mine sange og sætter melodi til dem på sin kithara [: et strengeinstrument], ikke belært af en eller anden kunstner, men af kærligheden, den bedste læremester.

Af disse grunde tør jeg se hen til, at vor harmoni vil vare og vokse dag for dag. For det er ikke min ungdom eller min skikkelse, som med alderen går ned ad bakke, men min ære, hun elsker. Anderledes ville det heller ikke passe for hende, som er opdraget under din vejledning, oplært gennem dine forskrifter, som i samlivet med dig ikke har lært andet at kende, end hvad der er rent og sømmeligt, og som endelig efterhånden gennem din rosende omtale kom til at føle kærlighed til mig. Fordi du højagtede min mor som din egen, plejede du lige fra barndommen at retlede mig og rose mig og at spå, at jeg ville blive sådan, som jeg nu står for min hustrus øjne. Derfor kappes vi om at sige dig tak, jeg, fordi du gav mig hende, hun, fordi du gav hende mig, ja, som havde du valgt os for hinanden! Lev vel.

TEKST 27

Paulus: Om ægteskab og ugift stand (1. århundrede)

I Det Nye Testamente, Første Korintherbrev, Kapitel 7, skriver apostlen Paulus (ca. 10-67) om sit nyvundne, kristent forankede syn på ægteskabet og på forholdet mellem mand og kvinde:

v1 Hvad angår det, I skrev, så er det bedst for en mand ikke at røre en kvinde. v2 Men for at undgå utugt skal enhver mand have sin hustru, og enhver kvinde sin mand. v3 En mand skal give sin hustru, hvad han skylder hende, og en hustru ligeså sin mand. v4 En hustru råder ikke over sit legeme, men det gør hendes mand; ligeså råder heller ikke en mand over sit legeme, men det gør hans hustru. v5 I må ikke unddrage jer hinanden, hvis I da ikke er blevet enige om det for en tid, for at I kan hengive jer til bøn og så komme sammen igen, for at Satan ikke skal friste jer, fordi I ikke kan være afholdende. v6 Men dette siger jeg som en indrømmelse, ikke som en befaling. v7 Jeg ser helst, at alle mennesker er som jeg; men enhver har sin egen nådegave fra Gud, den ene på én måde, den anden på en anden måde.

v8 Til de ugifte og enkerne siger jeg, at det er bedst for dem, hvis de bliver ved med at være som jeg. v9 Men kan de ikke være afholdende, skal de gifte sig; for det er bedre at gifte sig end at brænde af begær.

v10 De gifte byder jeg, dog ikke jeg selv, men Herren, at en kvinde ikke må skille sig fra sin mand v11 men er hun blevet skilt, skal hun forblive ugift eller også forlige sig med sin mand – og en mand må heller ikke skille sig af med sin hustru.

v12 Til de øvrige siger jeg, ikke Herren: Har en broder en ikke-troende hustru, og hun gerne vil blive boende sammen med ham, skal han ikke skille sig af med hende. v13 Og har en kvinde en ikke-troende mand, og han gerne vil blive boende sammen med hende, skal hun ikke skille sig af med ham. v14 For en ikke-troende mand er helliget ved sin hustru, og en ikke-troende hustru ved broderen; ellers ville jeres børn jo være urene, men nu er de hellige. v15 Men vil den ikke-troende ægtefælle skilles, så lad det ske; en broder eller en søster er ikke bundet i sådanne tilfælde. Til fred har Gud kaldet jer. v16 For hvordan kan du vide, kvinde, om du kan frelse din mand? Eller hvordan kan du vide, mand, om du kan frelse din hustru?

v17 Men enhver skal leve sådan, som Herren har tildelt ham, som Gud har kaldet ham. Sådan bestemmer jeg det i alle menigheder. v18 Var man omskåret, da man blev kaldet, skal man ikke lave om på det, og var man ikke omskåret, skal man ikke lade sig omskære. v19 Om man er omskåret eller ej, betyder ikke noget, men det gør lydighed mod Guds bud. v20 Enhver skal blive i det kald, som han blev kaldet i. v21 Var du træl, da du blev kaldet, så tag dig ikke af det – men har du også mulighed for at blive fri, så benyt dig hellere af det – v22 for den, der blev kaldet til at høre Herren til, mens han var træl, er Herrens frigivne; ligeså er den, der blev

kaldet som fri, Kristi træl. v23 I blev købt dyrt. Vær ikke menneskers trælle. v24 Brødre, over for Gud skal enhver blive i det, som han blev kaldet i.

v25 Om de unge piger har jeg ikke noget påbud fra Herren, men giver min mening til kende som en, der af Herrens barmhjertighed fortjener tillid. v26 Og så mener jeg, at det er det bedste på grund af den nød, som vi nu er i, at det er det bedste for et menneske at leve ugift. v27 Er du bundet til en kvinde, skal du ikke søge at blive løst; er du løst, skal du ikke søge at få en hustru; v28 men gifter du dig, har du ikke dermed begået nogen synd, og gifter den unge pige sig, har hun ikke dermed begået nogen synd; dog vil de få besvær i det daglige, og det vil jeg skåne jer for.

v29 Men det siger jeg, brødre: Tiden er knap. Herefter skal de gifte være, som om de ikke var gift, v30 de grædende, som om de ikke græd, de, der glæder sig, som om de ikke glædede sig, de, der køber, som om de ingenting fik, v31 og de, der gør brug af verden, som om de ikke udnyttede den. For denne verden, som den er, går til grunde.

v32 Jeg ser helst, at I er fri for bekymringer. En ugift mand tænker på Herren, hvordan han kan være Herren til behag; v33 men den, der er gift, tænker på verden, hvordan han kan være sin hustru til behag, v34 og er splittet. Og en ugift kvinde eller ung pige tænker på Herren, på at være hellig både i legeme og ånd; men den, der er gift, tænker på verden, hvordan hun kan være sin mand til behag.

v35 Det siger jeg til jeres eget bedste, ikke for at baste og binde jer, men for at I uforstyrret kan leve sømmeligt og holde jer til Herren.

v36 Men synes nogen, at han bringer skam over den unge pige, hvis hun bliver for gammel, og kan det ikke være anderledes, så skal han gøre, som han har besluttet. Dermed begår han ikke nogen synd; så skal de gifte sig. v37 Men den, der står fast ved sit forsæt og ikke ligger under for nogen tvang, men er herre over sin vilje og i sit hjerte har besluttet at lade pigen forblive, hvad hun er, handler rigtigt. v38 Altså, den, der gifter sig med den unge pige, handler rigtigt, og den, der ikke gifter sig, handler bedre.

v39 En kvinde er bundet, så længe hendes mand lever; men dør manden, er hun fri til at gifte sig, med hvem hun vil, blot det sker i Herren. v40 Men hun vil være lykkeligere, hvis hun forbliver ugift – efter min mening, og jeg mener også at have Guds ånd!

TEKST 28

Fortællingen om Den Hellige Agnes – på anden hånd

I det helgenkatalog, som findes på sognekirke.dk, indgår denne korte fremstilling af historien om (og overleveringen omkring) Sankt Agnes (Santa Agnese).

Fortællingen synes at tydeliggøre, hvor tæt koblingen mellem kristendom og jomfrudom var i det mindste i oldkirkens tid.

Jomfru og martyr. Død cirka 304

Attribut: Et lam

Helgendag: 21. januar

Fra omkring 350 kendes hendes navn og helgendag. Legenden om Sankt Agnes er spundet over betydningen af hendes navn, der minder om det græske agnos (ren) og det latinske agnus (et lam).

Skt. Agnes er ubestrideligt en af de mest berømte romerske martyrer, men desværre vides kun ganske lidt om hende med sikkerhed. Der er dog ingen tvivl om, at hun led martyrdøden i Rom og blev begravet på kirkegården ved Via Nomentana.

Legenden fortæller at Agnes var en ganske ung pige der nægtede at indgå ægteskab og i stedet viede sin jomfruelighed til Gud. Da der udbrød kristenforfølgelser, forlod hun sit hjem og overgav sig frivilligt til martyriet. Hun modstod alle trusler og blev henrettet ved at få halsen gennemboret (en almindelig romersk henrettelsesmåde). Denne forhøpldsvis enkelte begivenhedsrække rummer sandsynligvis større sandhed end overdrivelserne i senere beretninger. Blandt andet at Agnes afviste en præfekts søn, der bejlede til hende, fordi hun ville forblive tro mod sin himmelske brudgom Kristus. Derfor blev hun sendt på bordel, men blev reddet af flere mirakler; hendes hår voksede straks ud og dækkede hendes nøgenhed og mændene blev blændet af et lysskær fra hende. Til sidst blev hun dog henrettet. Ved hendes grav fik forældrene et syn, hvor de så Agnes i himlen omgivet af jomfruer, og ved hendes side et hvidt lam. Hun bad dem ikke sørge, da hun nu fik sin løn i himlen. Der er almindelig enighed om, at Sankt Agnes var meget ung, formodentlig kun tolv eller tretten år, og hvis hendes relikvier i Rom er ægte, hvad kompetente arkæologer anser for sandsynligt, så bekræfter de hendes alder.

Lammet ved hendes side er et billede på den himmelske brudgom (lammet fra Johannes Åbenbaring), derfor er lammet også Agnes attribut.

TEKST 29

Fra Augustins "Bekendelser" (397-401)

Aurelius Augustin – senere kirkefaderen Augustin af Hippo og Sankt Augustin – levede fra 354 til 430. Han blev omvendt til kristendommen og opnåede at få en fremtrædende kirkelig position.

I sine bekendelser, "Confessiones", fortæller han om sit liv, sine synder og sin omvendelse. Dette uddrag om meget jordiske fristelser stammer fra bekendelsernes 10. bog, kapitel 30:

Du befaler såvist, at jeg skal afholde mig fra kødets lyst, øjnenes lyst og denne verdens lyst. (33: 1. Joh. 2,16) Du har forbudt mig uægteskabeligt samleje og rådet mig til noget bedre end ægteskab, selv om du tillod mig det. Eftersom du gav det, skete det, endda før jeg blev forvalter af dit sakramente. Men endnu lever der i min erindring, som jeg har talt så meget om, billeder af sådan noget, som vanen har indpræget der, og de bryder ind i mine tanker. Når jeg er vågen, har de ingen magt; men i drømme får de mig ikke blot til at føle nydelse, men også til at give efter og til noget, der ligner virkelighed. Så stor magt har de forførelseriske billeder over min sjæl og mit kød, at de falske syner får mig til at gøre i søvne, hvad de ikke formår i vågen tilstand. Er jeg da ikke mig selv, herre min Gud? Det er alligevel, som om jeg blev et andet menneske fra det øjeblik, hvor jeg falder i søvn, til jeg atter går over fra søvn til vågen tilstand. Hvor er da fornuften, som jeg modstår disse tilskyndelser med, når jeg er vågen, og som ikke lader sig røkke, når virkeligheden trænger sig på? Lukker den sig sammen med øjnene? Døves den med legemets sanser? Hvoraf kommer det da, at vi også ofte i søvne gør modstand, husker vores forsæt og forbliver kyske, så vi ikke giver efter for fristelserne? Der er alligevel så stor forskel, at når det kan gå anderledes, så beroliger samvittigheden sig, når vi vågner. Vi forstår på afstand, at det ikke er os selv, der har gjort, hvad vi dog med smerte må erkende er sket med os på en eller anden måde.

Er din hånd da ikke mægtig, du almægtige Gud, til at helbrede alle min sjæls svagheder og udsukke de vellystige drifter, også i min søvn, med din overstrømmende nåde? Herre, du vil dog forøge din hjælp til mig mere og mere, så min sjæl kan følge med til dig, befriet fra begærets klister. Lad mig ikke gøre oprør mod mig selv og ikke begå disse utugtige skændigheder i drømme og under indflydelse af dyriske billeder, så legemet udtømmes og sjælen endog giverefter. Det er vel ingen stor ting for den almægtige, som formår at gøre langt ud over det, som vi beder om eller forstår, (34: Ef. 3,20) at forhindre os i at føle lyst til noget sådant, også i en sovendes kyske sind. Det kan ske på dit mindste vink, ikke blot her i livet, men også i min alder. Men nu har jeg fortalt min gode herre, hvordan jeg endnu er med hensyn til denne form for last. Jeg fryder mig med bæven (35: Sal. 2,11) over, hvad du har givet mig, sørger over, at jeg ikke er fuldkommen, og håber, at du vil fuldkomme din barmhjertighed imod mig, indtil mit indre og ydre skal have den fulde fred hos dig, når døden er opslugt til sejr. (36: 1. Kor. 15,54)